

[Privatizacija, pravo, banke, elite](#)

Podrejanje in discipliniranje namesto vladanja

Dr. Andraž Teršek

14. marec 2015 14. marec 2015 0:00

[Iz tiskane edicije](#)

Renata Salecl med pisanjem o perverzijah ljubezni in sovraštva spomni na Beckovo misel, da je družba laboratorij, v katerem za rezultate nihče ni odgovoren. Pre pogosto se zdi, da je res tako. Tudi ko gre za odločanje upravnih organov in sodišč o pravicah ljudi, ne le takrat, ko gre za odločanje politikov o (ne)socialnih in ekonomskih ukrepih. Na neodgovorno laboratorijsko eksperimentiranje z ljudmi marsikdo pomisli ob prevelikem številu pravno nesprejemljivih odločitev sodne veje oblasti. Upravičeno. Predvsem takrat, ko je na delu nekritično in hiperformalizirano sodniško odločanje poglih-črkah-in-besedah, zapisanih v členih zakonov, ne oziraje se na njihov duh in smoter. Ali ne glede na besedilo ustave in konvencij. In kadar oblastne poteze, politične ali pravosodne, ki vzbujajo močan vtis o ravnanju z ljudmi kot s stvarmi, javno in za vsako ceno zagovarjajo celo visoki predstavniki sodne veje oblasti, pa naj bodo strokovne napake in neetične poteze njihovih poklicnih kolegov ali celo njih samih še tako očitne in nesprejemljive...

(Foto: Jaka Adamič/dokumentacija Dnevnika)

Takrat ljudje, če so to zmožni in voljni uvideti, lahko postanejo prestrašeni, okrepijo občutek ogroženosti in postanejo (še) bolj previdni, nemara tudi do kraja ponižni in pohlevni. Tedaj lahko samo še so, samo še obstajajo in skrbi jih samo to, da ne bi bili več, da bi prenehali obstajati. Svojega obstoja pa tudi ne vrednotijo z merili, ki bi odražala pristno in kritično presojo kakovosti bivanja. V družbenem laboratoriju neodgovornih ljudi resignirano čakajo in preštevajo znamenja usode. Ali se nam ne dogaja prav to?

Iz arzenala možnih kritičnih refleksij tokrat izpostavljam dva poudarka. Prvi je pripomba o brezobzirnem uveljavljanju oblastništva, o surovem in ciničnem odločanju (kar je razlaga pojma »makiavelizem« – po Sruku) o privatizaciji in bankah. Drugi je pripomba o zapiranju slovenske ustave in njene razvojne razlage v vse bolj zaprašeni in k zidu potisnjeni predal pri odločanju o privatizaciji in bankah.

Skoraj protiustavna privatizacija

Nedavno sta me poslanca državnega zbora dobroverno spraševala o možnostih pravne utemeljitve privatizacije nekaterih pomembnih slovenskih podjetij, vključno s Telekomom, kot protiustavnega ukrepa. Sklicevala sta se na domnevno pritrjevalno stališče prof. Bučarja, utemeljeno z določbo v slovenski ustavi o »socialni funkciji lastnine«. Predlagana privatizacija nekaterih velikih in pomembnih državnih podjetij naj bi pomenila ukrep, ki ni v skladu z ustavno zaščito socialne funkcije lastnine, pa tudi ne v skladu z ustavnim načelom socialne države.

Četudi gre pri tem za dobroverno in legitimno namero, da se prepreči iz različnih razlogov tvegana prodaja (strateško) pomembnih državnih podjetij in njihovo izvzetje izpod neposrednega nadzora države, je takšna prečna teza o protiustavnosti nekaterih napovedanih privatizacijskih ukrepov države vendarle preveč poenostavljena, da bi ji lahko kar pritrdili.

Vseeno pa za proces napovedane privatizacije ni nepomembno vprašanje, kako pomembni sta ustavni določbi o socialni državi in socialni funkciji lastnine. Predvsem, če ga neposredno povežemo še z ustavnim načelom demokratičnosti. Del tega načela je namreč tudi zahteva, da država odločitve, ki so splošnega družbenega pomena, sprejema transparentno. Torej pred očmi javnosti, nadzorovano in preverljivo. Četudi je vsakokratna vladajoča dnevno-politična oblast dokaj avtonomna pri sprejemanju političnih in pravnih odločitev, pa ni suverena in neomejena. Po smiselni razlagi ustavnega reda je zavezana k transparentnosti, preverljivosti in jasnosti delovanja. Toliko bolj, kolikor pomembnejše so odločitve. Zato vprašanje transparentnosti odločanja in ukrepanja javne oblasti ni samo politično vprašanje njene integritete, ampak je tudi pravno vprašanje njenega preverljivega in nadzorljivega delovanja v javnem interesu.

Na točki skrajnosti, ki bi pomenila točko ugotovitve, da javna oblast državljanom prikriva odločilna dejstva in okoliščine pri sprejemanju najpomembnejših odločitev o privatizaciji, da zavaja, manipulira ali izraža neresnice, tudi vprašanje dejanske in udejanjajoče ekonomske politike lahko postane (ustavno)pravno vprašanje. Ustavne kategorije socialne države, socialne funkcije lastnine, načela demokratičnosti in nenazadnje oblasti (ne pa suverenosti!) ljudstva omogočajo, da tudi sicer politično vprašanje tu-in-zdaj delujoče politične ekonomije postane pravno vprašanje, ki naslavlja problem protiustavnega delovanja vladajoče politike.

Poudarjam, da vladajoča strankarska politika ni suverena, ni neomejeno svobodna in ni pravno nedotakljiva pri uresničevanju politično-ekonomskih odločitev. Tudi pri tem početju je izpostavljena pravnemu nadzoru in presoji ustavnosti svojih ukrepov. Zato ni povsem pravno nepomembno, če se v procesu privatizacije NLB, Abanke, NKBM, Banke Celje, Aerodroma Ljubljana, Telekom, Luke Koper ali podobnih podjetij ugotovi, da koalicijska strankarska oblast odločitev o prodaji podjetij ni sprejela zaradi brezprizivnega ukaza iz Bruslja ali zaradi prisiljujoče zavezanosti pravu EU, torej »pod zunanjo prisilo«. Oziroma, da odločitve o prodaji podjetij ni sprejela zato, ker bi bila pravno neizogibno zavezana to storiti, ampak je to storila zato, ker se je pač tako odločila in je imela za takšno odločitev druge razloge, morda celo zelo drugačne od tistih, ki jih je predstavila javnosti. Ti razlogi pa so lahko predmet (ustavno)pravne presoje in so pravno pomembni.

In njeno ravnanje je še toliko bolj pravno pomembno, kolikor bolj zanesljivo se ugotovi, da je namesto na pogodbeni ali pravni prisili (na kar se politično manipulativno in sprenevedavo sklicuje vlada, ko ponavlja frazo o »verodostojnosti« do »partnerjev«) koalicijska strankarska oblast svojo odločitev utemeljila na primer kar na spletnem dopisovanju med državnimi uradniki in nižjimi uradniki v Bruslju.

O tem je ne le legitimno, ampak nujno razpravljati. Dogajanje je treba preiskovati in prevpraševati. To je treba početi, četudi bi bili sodnice, sodniki in drugi pravniki konceptualno in teoretično nedojemljivi za povezovanje privatizacijskih ekonomskih odločitev z ustavnostjo, ker bi se jim to utegnilo zdeti skrajni primer poskusa »poustavljanja« ekonomske politike in politično-ekonomske prakse oblasti.

»Skrivni člen« in dominacija Gospodarja

Izbris imetnikov obveznic in tako imenovanih malih delničarjev pri NKBM in NLB pa je s pravnega vidika druga, z vidika utemeljitve protiustavnosti takega ukrepa manj izmuzljiva zgodba. Ker se takšen izbris ni zgodil v okoliščinah, ki bi jih zakonodajna in izvršilna oblast razglasili za »izredne razmere«, primerljive z obdobjem vojne in sklicujoč se na 16. člen slovenske ustave, je takšen ukrep, povzročen s partnerstvom zakonodajne oblasti in bančnih privilegirancev, mogoče pravno presojati kot vprašanje ustavno dopustnega ravnanja. Pravno vprašanje se glasi: ali je ustavno dopustno izbrisati imetnike obveznic in/ali delnic, da bi se na ta način finančno preuredilo banko, pri tem pa bi v pravni položaj izbrisanih upravičencev vstopila država? Močno dvomim, da je.

Je vprašanje, kdo so bili tisti, ki so bili pri tem dejansko izbrisani, pomembno? Da, lahko je pomembno. A pomembnejše od tega vprašanja je vprašanje, ali je že v izhodišču in načelu ustavno dopustno, da država takšen ukrep izvede tako rekoč čez noč, tako, da enostavno dopolni veljavno zakonodajo z novim, kratkim in enostavnim členom, v katerega zapiše, da to sme storiti. Tudi tisti pravniki, ki bodo nasprotovali stališču, da država tega ne sme storiti, ne bi smeli nasprotovati stališču, da je treba to vprašanje natančno analizirati. Takšno natančno analizo bi morale opraviti vsaj ustavno sodišče. In to sodišče bi morale takšno natančno analizo opraviti hitro, v najkrajšem možnem času po tem, ko je bilo naslovljeno s tem vprašanjem. Postopati pa bi morale tako, da bi od države zahtevalo takojšnje in prepričljivo dokazovanje pravnih razlogov za takšen ukrep, ki so dovoljeni z vidika ustavnosti.

Kritičen sem do procesne odločitve ustavnega sodišča, da odločanje o tem vprašanju odloži za nedoločen čas in predhodno za mnenje in pojasnila vpraša institucije EU. Kajti takšno ravnanje,

takšen primer izbrisa »čez noč« in z nomotehnično enostavnim sprejemom enega samega dodatnega člena v relevantnem zakonu, pomeni arbitrarno in samovoljno oblastno početje, ki mu ni mesta v sodobni ustavni demokraciji in se upira postulatoma vladavine prava.

Čeprav ta ukrep zaradi svoje brezobzirnosti, surovosti in oblastniškega cinizma spominja na makiavelistična politična orodja, pa jih celo presega, ker sporoča, da vladarju ni dovoljeno le vse tisto, kar je v javnem interesu, ampak tudi vse tisto, kar ni v javnem interesu. Spominja na foucaultovski koncept »disciplinarne oblasti«, ki ne pomeni več »suverene oblasti«, ampak v pravnem smislu neoblast, ki je le še v funkciji »gospodarja«, samovoljno osredotočenega na golo podrejanje in trajno dominacijo podložnih subjektov – državljanov. Takšna oblast se na pravo kot sredstvo legitimiranja odločitev sklicuje z zlorabo prava, z uveljavljanjem neprava.

Ali smo sploh še sposobni in voljni prepoznati to umazanost realpolitike? Imamo sploh še kakršenkoli interes za odkrivanje, razkrivanje in upiranje te vrste (sposojeno pri Žižku) »fetišistični utajitvi«? Ko verjamemo, da morajo dejstva v družbeni realnosti zavezujoče nastajati tako, kot je vnaprej dogovorjeno in prav, pa vendar vemo, da nastajajo povsem drugače, in četudi se nam zdi, da bi se temu morali silovito upirati, se odločimo drugače, da se bo zdelo, kot da bi se nam nekako dozdevalo, da tega ne gre storiti. Mar ne?

Dr. Andraž Teršek, ustavnik in pravni filozof, zaposlen na Univerzi na Primorskem, matično na Pedagoški fakulteti

Vladajoča strankarska politika ni suverena, ni neomejeno svobodna in ni pravno nedotakljiva pri uresničevanju politično-ekonomskih odločitev. Tudi pri tem početju je izpostavljena pravnemu nadzoru in presoji ustavnosti svojih ukrepov.

Ali je ustavno dopustno izbrisati imetnike obveznic in/ali delnic, da bi se na ta način finančno preuredilo banko, pri tem pa bi v pravni položaj izbrisanih upravičencev vstopila država? Močno dvomim, da je.